

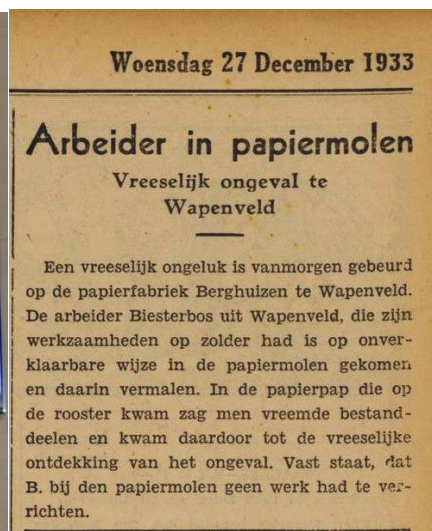

Onze Themadag ‘De Gevaren van Papier’ in 2019: een verslag

Op 13 november 2019 werd de jaarlijkse Themadag ‘De Gevaren van Papier’ georganiseerd in De Middelste Molen te Loenen, waar we gastvrij werden ontvangen.

Bram Bouwens, voorzitter van Papiergeschiedenis Nederland, heette ons welkom en toonde bij zijn inleiding een selectie van gedigitaliseerde krantenberichten die hij via de trefwoorden ‘brand’ en ‘ongeval’ gecombineerd met ‘papiermolen’ en ‘papierfabriek’ in Delpher (www.delpher.nl) had gevonden. Een van de berichten kwam uit de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 27 december 1933, en meldde dat een arbeider ‘op onverklaarbare wijze in de papiermolen en daarin vermalen’ was. Het schokkende bericht werd overgenomen door vele andere dagbladen en ging als een lopend vuurtje door het land.

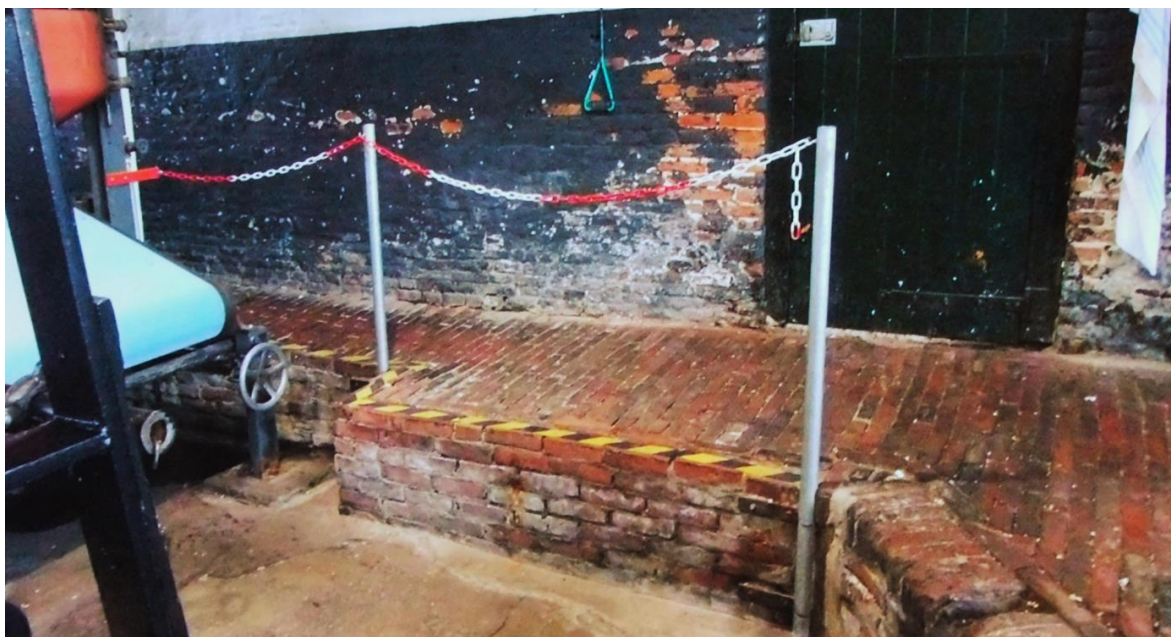

Bram Bouwens, voorzitter Papiergeschiedenis Nederland: ‘Arbeider in papiermolen’ (krantenbericht 27.12.1933)

Han Oudejans, bestuurslid van De Middelste Molen, beschreef beknopt de geschiedenis van De Middelste Molen en noemde als voorbeelden van veiligheidsmaatregelen die daar worden toegepast: een hekje langs de beek met het waterrad, boomschors op het pad er langs (tegen het uitglijden), rood-witte kettingen om de toegang tot de stoommachine en de droogsectie af te kunnen sluiten en markering van de bestrating waar een hoge afstap is. Aansluitend sprak hij over zijn ervaring met veiligheid in de golfkarton industrie aan de hand van de onderwerpen 'gedrag en motivatie', 'elkaar aanspreken' en 'schijnveiligheid'. H. Oudejans werkte tot zijn pensioen in 2008 bij Smurfit Kappa.

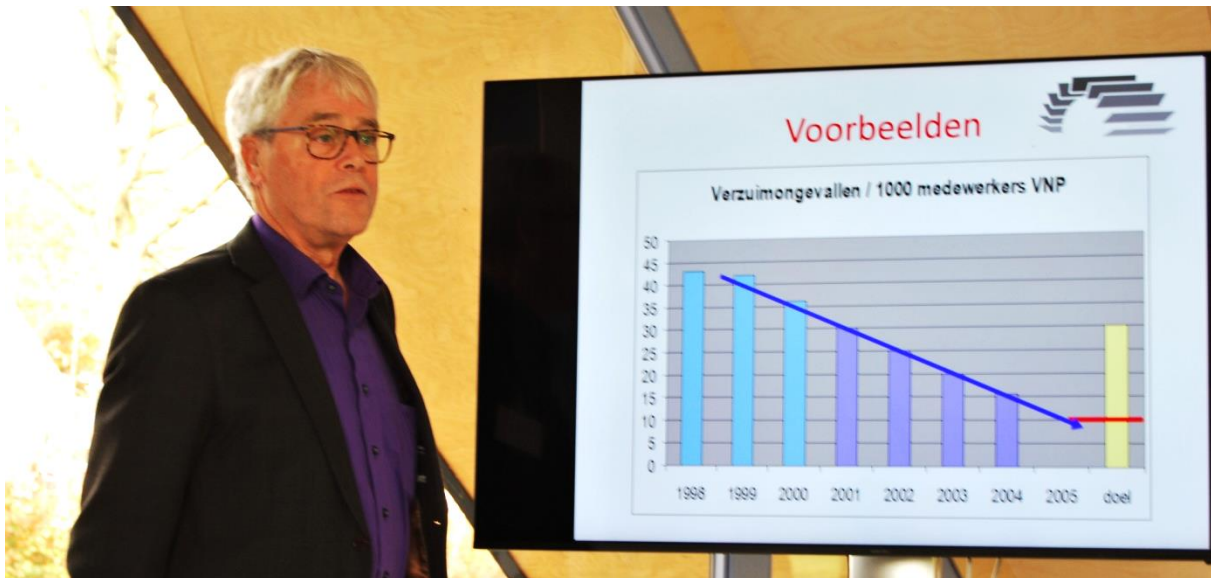

Han Oudejans, bestuurslid De Middelste Molen: risico-inventarisatie & evaluatie

Paaltjes met rood-witte ketting en geel-zwarte markering van de bestrating bij de droogsectie

Frits Buddenberg ging in zijn lezing 'Van gevaarlijke industrie naar veilige industrie (2001-2009)' in op de omwentelingen in denken en doen in het begin van de 20ste eeuw. Aandachtspunten in zijn voordracht waren: ARBO-convenanten, de ARBO-catalogus en safety-checks. Hij wees op het belang van het goed en betrouwbaar meten van veiligheid en de analyse van de uitkomsten van die metingen. F. Buddenberg is a meer dan vijftig jaar betrokken bij de papier- en kartonindustrie. Vanaf 1980 als veiligheidskundige en sinds 2009 als zelfstandig adviseur.

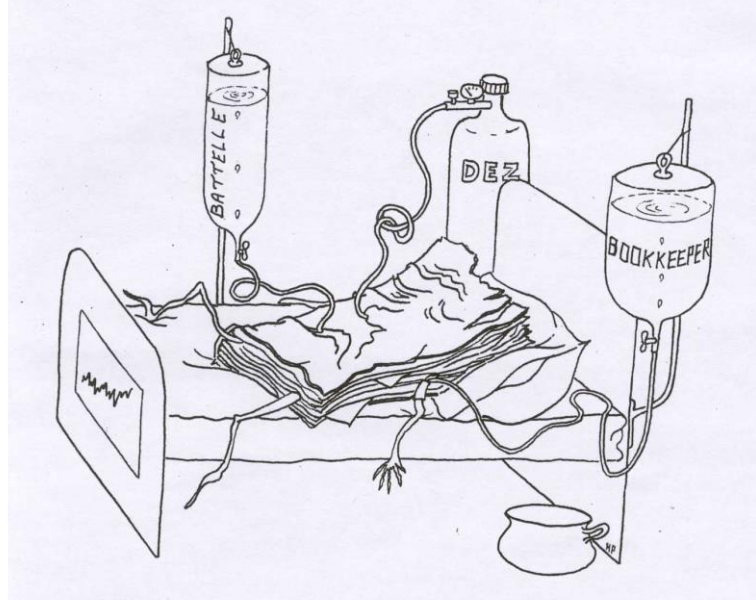
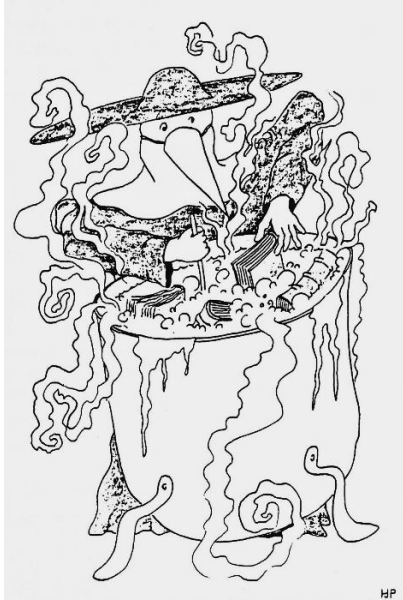
Frits Buddenberg (zelfstandig veiligheidsdeskundige): besparing motiveert directies tot betere veiligheidsmaatregelen

Paul Nap schetste min of meer zijn levensverhaal: van papiermaker naar beroepsbrandweerman en weer terug in het papier als veiligheidskundige. Hij vertelde over zijn ervaringen met de incidenten die hij bij het maken van papier heeft meegemaakt. De brandweer was de rode draad in zijn verhaal. P. Nap is veiligheidskundige en hoofd BHV (safety officer) bij Crown Van Gelder.

Paul Nap, safety officer bij Crown Van Gelder: man van de praktijk

Henk Porck wierp een andere blik op de risico's van papier, namelijk vanuit het oogpunt van de gebruiker: hoe gevaarlijk is het papier zèlf? Porck werkte van 1982-2016 als conserveringsonderzoeker en conservator van de papierhistorische collectie bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Vanuit zijn ervaring en aan de hand van enkele cartoons nam hij ons mee langs boeken als dragers van besmettelijke ziektes, verzuurde boeken, documenten die zwaar op de maag liggen en omvallende boekenkasten: 'papier kan pijn doen!'

Het ontsmetten en ontzuren van boeken (tekeningen: H. Porck)

Afsluiting met een rondleiding door De Middelste Molen.

In de middag kregen we een uitgebreide rondleiding door de papierfabriek, onder begeleiding van Harry Schotman en Ad van Pomeran. De papiermachine werd speciaal voor de deelnemers aan de Themadag in werking gesteld. Maar ook het met de hand scheppen kreeg de aandacht en sommigen waagden zelf een poging. Het assortiment papier dat door de Middelste Molen gemaakt kan worden was te bewonderen in de winkel op het terrein. Enkele hieronder bijgevoegde foto's geven een impressie.

Het was een bijzonder geslaagde Themadag!

De papiermachine

De papiermachine in bedrijf gezet ...

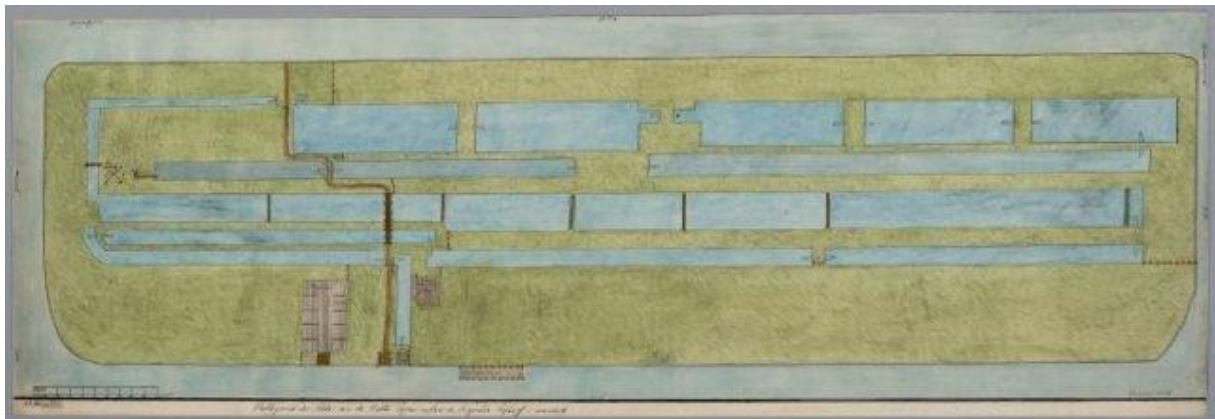
De kunst van het scheppen en koetsen ...

Actualiteiten uit de Zaanstreek

Uit de Zaanstreek zijn verschillende zaken te melden m.b.t. de papierhistorie aldaar. Hieronder een beknopt overzicht, samengesteld door ons bestuurslid Pier van Leeuwen, tevens secretaris van de Stichting Papiergeschiedenis Zaanstreek 'De Hollander'.

Vijverlanden

Onder de titel 'De vijverlanden in het Guisveld' publiceerde Piet Kleij, gemeente-archeoloog van Zaanstad, Wormerland en Oostzaan, een interessante artikelenreeks in de het tijdschrift 'Windbrief' (nrs. 189, 190 en 191) van de Vereniging Zaanse Molen. Voor de productie van witpapier waren grote hoeveelheden schoon water nodig. Dit werd betrokken via een speciaal waterzuiveringssysteem: de vijverlanden. D.m.v. een petmolen werd via een houten buis op 20 meter diepte grondwater opgepompt vanonder een kleilaag. Dit water bevatte evenwel ijzer en mangaan. Eerst werd het opgepompte water door een filter van schelpen en zand gezuiverd. Dit was de zogeheten houten zandbak van 21,5 x 11,5 m op een gemetselde waterkelder van ruim 7 bij 3 m. Via een stelsel van greppels van 4 tot 8 m breedte en vele tientallen meters lengte, zgn. 'vijvers', werd het water tot bezinken gebracht. Bij archeologisch onderzoek van de vijverlanden van de papiermolens De Herder en De Oude Blauw nabij NS-station Wormerveer kon het bezonken ijzeroxide worden blootgelegd. Op de bodem van de vijvers was een laag klei van 30 tot 40 cm aangebracht om het opgepompte water niet de verontreinigen. Kalk werd toegevoegd om de zuurgraad terug te dringen. In de molen werd het gezuiverde water nog eens door vilten dekens geperst voordat het werd toegepast in de papierfabricage.

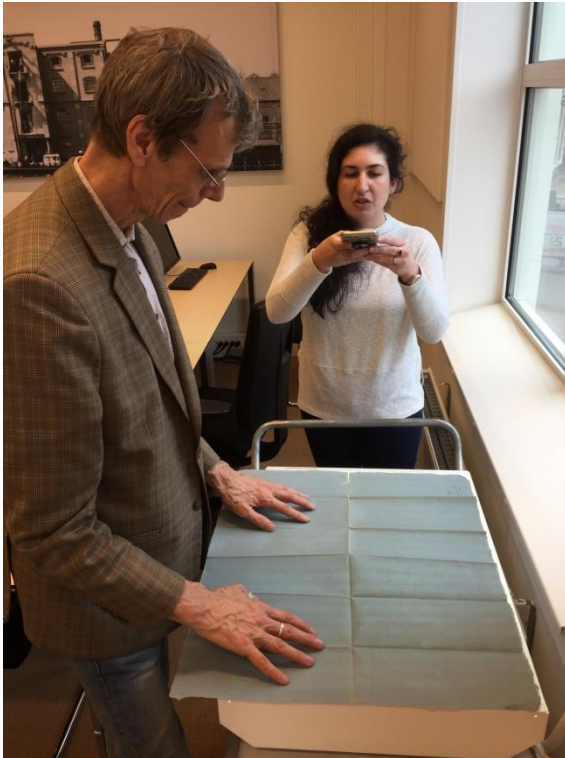
Aquarel plattegrond slotenpatroon papiermolen de Vergulde Bijkorf, 1842 [GAZ53.00058]

Documentaire De Schoolmeester gereed

Robert van Alphen realiseerde in opdracht van de Vereniging Zaanse Molen een prachtige documentaire over de enige nog werkende Hollandse windpapiermolen 'De Schoolmeester' uit 1692. Aanleiding vormde het naderende pensioen van molenaar Arie Butterman, die nog eenmaal zijn ruime praktijkervaring en historische kennis uit de doeken deed. Butterman startte in 1972 als molenaar op de Schoolmeester en zal eerdaags worden opgevolgd door zijn zoon. De opnames zijn zeer instructief, maar ook wonderschoon geworden en brengen het 17^e-eeuwse monument en de productiegang goed tot leven. In de documentaire geven Pier van Leeuwen en Jur Kingma aanvullende informatie over de historie van het papierbedrijf. Jan Krijt, Martin Schaap [Vereniging Zaanse Molen], Gert-Jan Koopman [VNP] en Miklas Dronkers [Crown Van Gelder] gaan in op de instandhouding van de molen en de ontwikkelingen in de moderne tijd. De documentaire zou in première gaan bij de opening van 'De

Wereld van Windmolens', de nieuwe locatie van het Molenmuseum nabij de Zaanse Schans. Dit zou gepaard gaan met een internationaal molenaarscongres. Ook hier heeft de Covid19-uitbraak en de hieruit voortkomende beperkende maatregelen roet in het eten gegooid. Er wordt gedacht over een geschikt alternatief om de documentaire te lanceren. Er zijn versies in verschillende lengtes samengesteld, voor verschillende doeleinden van promotie tot informatie en educatie. De volledige versie duurt 92 minuten. De Vereniging heeft met deze documentaire een terecht eerbetoon in handen aan zowel de molen als de onafscheidelijke molenaar, die zoveel bezoekers heeft weten te boeien.

Buitenlandse onderzoekers

Pier van Leeuwen spreidt 18^e eeuwse monsters blauwpapier van de firma Van der Ley uit voor onderzoekster Alexa McCarthy. [Foto: Geke van de Kamp, Gemeentearchief Zaanstad].

Sinds de oplevering van het Honig Breethuis ruim 20 jaar geleden en de presentatie over het papierbedrijf C & J HONIG BREET weten steeds meer buitenlandse papierhistorici de weg naar deze voormalig papierfabriekswoning te vinden. Reden is de internationale toepassing van het hoogwaardige witpapier uit de Zaanstreek, dat bewaard is in talloze musea, archieven en collecties van naam. 17 Januari 2020 bezocht Alexa McCarthy vanuit Schotland het Gemeentearchief Zaanstad en het Honig Breethuis. Deze onderzoekster is PhD student in Art History aan de Universiteit van St Andrews, Schotland.

Haar onderzoeksobject vormde het Zaanse blauwpapier voor figuurstudies van een groep Nederlandse kunstenaars uit de 17^e eeuw. In een recentelijke terugblik op haar bezoek merkte mevrouw McCarthy op *“It is wonderful that researchers are continually interested in Honig paper.”*

Francesco Panini: *Veduta della Piazza di S Pietro illuminata dalle Fiaccole ca.1770*

Op 7 mei informeerde mevrouw Kate Stone, papier conservator van de Britse Koninklijke Collectie op Windsor Castle, Engeland, bij het Honig Breethuis naar Zaans papier. Haar onderzoek betreft een serie van 6 grootformatige [535mm x 842mm], geaquarelleerde blinddrukken van Italiaanse gezichten op en in de St. Pieter te Rome door Francesco Panini (1745-1812), die deel uit maken van een (voortijdig gesloten) expositie in de Queens Gallery, Buckingham Palace. De prenten zijn als serie gekocht door Koning George IV van Engeland en maken thans deel uit van de Royal Collection ondergebracht in de Print Room van de The Royal Library op Windsor Castle. Het geveergeerde papier waarop de stadsgezichten zijn vervaardigd, is voorzien van een watermerk van de firma J HONIG & ZOON(EN) met contramerck van de bijenkorf, mogelijk gedateerd rond 1764.

Onze Themadag in 2021: een vooruitblik

Terwijl we moesten accepteren dat een themadag er dit jaar 2020 niet meer in zit, is er wel een goed idee ontstaan voor het thema van 2021: *'Papier in Crisistijd'*. Onze voorzitter Bram Bouwens meldt hierover: "De Papierindustrie is een conjunctuurgevoelige bedrijfstak. Zodra er een economische tegenwind waait, merkt de sector dat meteen. Je zou zelfs kunnen stellen dat de bedrijfstak een thermometer voor de economie is. Dat was in het verleden zo en dat is nu zo. Crisis biedt echter ook kansen voor innovatieve papierproducenten. In deze Coronatijd zijn er papierfabrikanten die zich toeleggen op de productie van mondkapjes en op tal van plaatsen bedenken ondernemers creatieve oplossingen om van de nood een deugd te maken. Het thema past binnen de traditie van de themadagen waarin verleden en heden gekoppeld worden [...]."

Als we het thema verder hebben uitgewerkt en een eerste indruk van het programma kunnen geven, hoort u meer hierover.

Met vriendelijke groeten,

Papiergeschiedenis Nederland

Bram Bouwens - voorzitter
Henk Porck - secretaris [henk.porck@gmail.com]
Erik Geleijns - penningmeester
Jan Hein Bannier
Rutger van Dijk
Pier van Leeuwen
Stefan Rutten

[Wilt u onze stichting steunen met een gift? Heel Graag!](#)

IBAN: NL28 INGB 0003 5107 22

t.n.v. Papiergeschiedenis Nederland